

PARTER**Kärande**

Samir Sabri,

Ombud: Juristerna Rikard Samuelsson och Emilia Palm
Centrum för rättvisa
Skeppsbron 20, Box 2215
103 15 Stockholm

Svarande

Staten genom Justitiekanslern
Box 2308
103 17 Stockholm

Ombud: Föredragandena [REDACTED] och [REDACTED]

Adress som ovan

DOMSLUT

1. Käromålet ogillas.
 2. Samir Sabri ska ersätta staten för dess rättegångskostnader med 37 500 kr avseende ombudsarvode samt ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom till dess betalning sker.
-

BAKGRUND

Den 21 maj 1986 mördades ██████████ i sitt hem. Hennes då 15 år gamla styvson, Samir Sabri, erkände mordet och anhölls samma dag misstänkt för mordet.

Samir Sabri åtalades i juli 1986 vid Stockholms tingsrätt för mord, grov stöld och försök till grov stöld och dömdes den 1 oktober 1986 för den åtalade brottsligheten. Som påföljd bestämdes att han skulle överlämnas till slutna psykiatrisk vård. Domen vann laga kraft.

Samir Sabri var frihetsberövad under sammanlagt 1 år, 10 månader och 10 dagar enligt följande:

- Anhållen under perioden den 21 maj – 23 maj 1986 och häktad under perioden den 23 maj – 5 juni 1986;
- Omhändertagen enligt lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) under perioden den 5 juni 1986 – 8 januari 1987; samt
- Intagen för slutna psykiatrisk vård under perioden den 8 januari 1987 – 31 mars 1988.

Det är ostridigt att den tid Samir Sabri varit frihetsberövad enligt ovan i och för sig är ersättningsgrundande.

Den 30 juli 2015 ansökte Samir Sabri om resning beträffande den del av domen som avsåg mord. Svea hovrätt beviljade den 7 april 2016 resning såvitt gällde dels frågan om Samir Sabri gjort sig skyldig till mord, dels frågan om påföljd. Hovrätten förordnade även att målet i de resta delarna skulle tas om av Stockholms tingsrätt.

Sedan åklagaren beslutat att lägga ner åtalet mot Samir Sabri meddelade tingsrätten den 13 december 2016 dom där åtalet som avsåg mord ogillades. Tingsrätten meddelade påföljdseftergift för den övriga brottsligheten.

Samir Sabri har före ingivandet av stämningsansökan i förevarande mål begärt skadestånd inom ramen för Justitiekanslerns frivilliga skadereglering. Justitiekanslern beslutade den 6 september 2017 att avslå hans begäran om ersättning med hänvisning till att preskription inträtt.

Samir Sabri har därefter i detta mål väckt talan mot staten om ersättning för frihetsberövandet.

YRKANDEN OCH INSTÄLLNING

Käranden

Samir Sabri har yrkat att tingsrätten ska förplikta staten att till honom betala 3 000 000 kr jämte ränta på beloppet enligt 4 § tredje stycket och 6 § räntelagen (1975:635) från den 30 april 2017 till dess betalning sker.

Svaranden

Staten har bestritt käromålet.

Som skälig ersättning i och för sig för lidande har staten vitsordat ett belopp om 1 200 000 kr.

Sättet för räntans beräkning har vitsordats.

Båda parter

Ersättning har yrkats för rättegångskostnader.

GRUNDER**Käranden**

Genom domen fälldes Samir Sabri till ansvar för mord samt för grov stöld och försök till stöld. Påföljden bestämdes till sluten psykiatrisk vård. Domen vann laga kraft den 22 oktober 1986.

På grund av misstankarna om mord var Samir Sabri frihetsberövad under sammanlagt 1 år, 10 månader och 10 dagar. Sedan Samir Sabri den 7 april 2016 beviljats resning har han den 13 december 2016 frikänts från åtalet för mord och beviljats påföljdseftergift avseende den övriga brottsligheten.

Frihetsberövandet hade sin bakgrund i att Samir Sabri först var misstänkt för och sedan fälldes till ansvar för mord. Eftersom frikännande dom har meddelats avseende åtalet för mord har Samir Sabri rätt till ersättning för det lidande han orsakats genom frihetsberövandet.

Med hänsyn till frihetsberövandets längd, till att Samir Sabri felaktigt dömts för mord på en nära anhörig, till att han var 15–17 år gammal då frihetsberövandet pågick, till att han större delen av de åtta månader då han var intagen på Hammargårdens ungdomshem var placerad på en slutet utredningsenhet, till att han felaktigt bedömdes ha ett psykiatriskt vårdbehov samt till att påföljden var obestämd i tiden ska ersättningen bestämmas till yrkat belopp.

Svaranden

Samir Sabris anspråk är preskriberat. Han har därför inte rätt till någon ersättning enligt frihetsinskränkingslagen.

För det fall tingsrätten skulle finna att Samir Sabris anspråk inte är preskriberat, anser staten att han inte har någon rätt till ersättning eftersom han uppsåtligen har föranlett frihetsberövandet. Han har vid gripandet, under förundersökningen och vid rättegången erkänt brottet och härvid lämnat detaljerade uppgifter om gärningen. Av Samir Sabris senare lämnade uppgifter framgår att han direkt efter mordet har vidtagit flera åtgärder för att även den tekniska utredningen skulle peka på att han var gärningsman. Han har t.ex. tillfogat sig skärskador på händerna, gjort sig av med faderns blodiga kläder och blodat ner sina egna kläder samt tagit bort fingeravtryck från den kniv som användes vid gärningen.

Kärandens bemötande

Det bestrids att Samir Sabris anspråk är preskriberat.

Samir Sabri vitsordar att han erkände brottet och även i övrigt vidtog de åtgärder som staten har påstått. Samir Sabri har dock agerat under påtryckningar från sin far och upplevt sig som tvingad att ta på sig ansvaret för dådet. Han bestrider därför att han har haft uppsåt att föranleda frihetsberövandet.

Vidare har frihetsberövandet till övervägande del föranletts av de brister som förekommit i utredningen samt av tingsrättens bristfälliga bevisvärdering snarare än av Samir Sabris agerande. De brister som har förekommit i utredningen är

- att de inledande förhören med Samir Sabri genomfördes utan att hans försvarare var närvarande;
- att utredningen genomfördes av en förundersökningsledare som saknade tidigare erfarenhet av mordutredning;
- att alternativa händelseförlopp aldrig utreddes, trots att familjen Sabri sedan flera år varit föremål för socialtjänstens åtgärder och att myndigheten alltså hade kännedom om att det förekom konflikter inom familjen;

- att merparten av det bevismaterial som togs i beslag aldrig blev föremål för någon teknisk analys;
- att obduktionen av [REDACTED] inte utfördes med den omsorg som har kunnat krävas, vilket bl.a. fick till följd att dödsfallstidpunkten aldrig kunde fastställas;
- att någon undersökning av Samir Sabris naglar aldrig utfördes trots att det fanns avskrapad överhud på [REDACTED] huvud och hals;
- att den mycket begränsade skada som fanns på Samir Sabris hand aldrig dokumenterades, samt
- att Samir Sabris far aldrig hördes i den återupptagna förundersökningen, trots att fadern pekats ut som verklig gärningsman.

Samir Sabri bestrider därför att det har funnits ett sådant samband mellan hans agerande och frihetsberövandet som förutsätts för att rätten till ersättning helt ska bortfalla.

Svarandens bemötande

Staten ifrågasätter inte de av Samir Sabri anförda omständigheterna i förhållande till förundersökningens bedrivande. Det bestrids dock att dessa omständigheter medför att Samir Sabri inte själv kan anses uppsåtligt ha föranlett frihetsberövandet.

UTVECKLING AV TALAN

Närmare om preskription

Käranden

I rättsfallet NJA 2018 s. 793 har Högsta domstolen slagit fast att en fordran på ersättning till följd av ett frihetsberövande ska anses tillkommen redan vid den tidpunkt då frihetsberövandet äger rum. Det innebär att varje dag som den enskilde är frihetsberövad omfattas av en egen preskriptionsfrist och att preskription inträder

successivt, dag för dag (se p. 18 i rättsfallet). Samtidigt har Högsta domstolen uttalat att ett tänkbart undantag från huvudregeln om successiv preskription skulle kunna vara situationen då en enskild begär ersättning för ett frihetsberövande efter att en fällande dom ändrats genom ett extraordinärt förfarande (se p. 23 i rättsfallet).

Samir Sabri har i det här fallet frikänts genom ett resningsförfarande efter att han som barn blivit oskyldigt dömd för mordet på sin styvmor. Han har till följd av detta varit anhållen och häktad samt därefter omhändertagen och placerad på en sluten utredningsavdelning i närmare åtta månader. Därefter har han i över ett års tid varit intagen för vård på ett psykiatriskt sjukhus, trots att han inte lidit av någon psykiatrisk problematik av mer allvarligt slag.

Samir Sabri frikändes från mordet först den 13 december 2016. En tillämpning av huvudregeln om successiv preskription skulle i Samir Sabris fall innebära att han hade behövt ansöka om ersättning för det felaktiga frihetsberövandet ca 20 år innan den frikännande domen meddelades.

Samir Sabri anser att det finns såväl ett starkt rättsstatligt som allmänt intresse av att han ska ha en reell möjlighet att kunna få sin fordran på ersättning för det felaktiga frihetsberövandet prövad. Högsta domstolen har också uttalat att undantag från huvudregeln om successiv preskription skulle kunna göras i just en situation då frikännande dom har meddelats efter ett extraordinärt förfarande.

Mot denna bakgrund är Samir Sabris uppfattning att preskriptionsfristen ska börja löpa först då han haft en reell möjlighet att göra sin fordran på ersättning gällande. Det framstår då som naturligt att fristen räknas från den tidpunkt då den friande domen vann laga kraft, dvs, från den 3 januari 2017.

Svaranden

Med en tillämpning av huvudregeln har Samir Sabris anspråk preskriberats successivt under åren 1996 – 1998. Samir Sabri har inte vidtagit någon preskriptionsbrytande åtgärd under tioårsfristen. Utgångspunkten är därför att hans anspråk är preskriberat.

För det fall tingsrätten skulle anse att resning utgör en sådan omständighet som innebär att det kan finnas skäl att frångå huvudregeln kan enligt statens mening inte alla resningssituationer likställas med varandra. En bedömning måste göras i varje enskilt fall eftersom omständigheterna kan vara vitt skilda.

Samir Sabri frigavs 1988 men ansökte om resning av domen först 2015, trots att han redan före frigivningen tog tillbaka sitt erkännande. Vid tidpunkten för frigivningen hade Samir Sabri således 8 – 10 år på sig att ansöka om ersättning innan hans anspråk preskriberades. Samir Sabri har dock varit passiv under denna tid och ända fram till 2015. Enligt statens uppfattning finns det därmed inte sådana särskilda hänsyn som gör att huvudregeln för beräkning av preskriptionstiden bör frångås.

Närmare om rätten till ersättningKäranden

När det gäller betydelsen av Samir Sabris erkännande och de åtgärder han vidtog i anslutning till brottet måste det beaktas att han vid den aktuella tidpunkten var 15 år gammal och att han befann sig familjens lägenhet då [REDACTED] mördades av hans far. Det var alltså fråga om en mycket hotfull situation, där Samir Sabri agerade under påtryckningar från fadern och upplevde sig som tvingad att ta på sig ansvaret för dådet. Samir Sabris uppfattning är därför att han har saknat uppsåt att föranleda frihetsberövandet i den mening som avses i 4 § första stycket frihetsinskränkningsslagen.

Vidare bestrider Samir Sabri att det har funnits ett sådant tydligt samband mellan hans erkännande och övriga agerande och frihetsberövandet som förutsätts för att rätten till ersättning helt ska bortfalla.

För det första anser Samir Sabri att de förundersökningar som genomförts varit behäftade med allvarliga brister, som bl.a. har inneburit att polis och åklagare har underlåtit att utreda omständigheter och bevis som har talat till Samir Sabris fördel. Om polis och åklagare hade utrett brottet förutsättningslöst och beaktat de omständigheter som talade till Samir Sabris fördel hade det i ett tidigt skede av utredningen kunnat klarläggas att han inte var gärningsman. Frihetsberövandet hade då blivit väsentligt kortare än vad som kommit att bli fallet.

För det andra baserar sig domen närmast uteslutande på Samir Sabris eget erkännande. Enligt Samir Sabri har det varit fel av tingsrätten att döma honom till ansvar för mordet trots att det saknades övrig utredning som gav stöd åt hans erkännande. Om tingsrätten hade gjort en mer utförlig bevisvärdering och på ett mer noggrant sätt värderat utredningen i målet hade domstolen kommit till slutsatsen att åtalet mot Samir Sabri skulle ogillas.

Vid dessa förhållanden får de frihetsberövanden som förekommit anses ha ett tydligare samband med bristerna i förundersökningarna och i domstolens bristfälliga bevisvärdering än med Samir Sabris erkännande och övriga agerande.

Svarandens bemötande

Staten instämmer i att förundersökningen har varit behäftad med flera brister. Staten ifrågasätter inte de av Samir Sabri anförda omständigheterna i förhållande till förundersökningens bedrivande. Det bestrids dock att dessa omständigheter medför att Samir Sabri inte själv kan anses uppsåtligen ha föranlett frihetsberövandet.

Närmare om ersättningens bestämmandeKäranden

I Samir Sabris fall föreligger ett antal omständigheter som motiverar att ersättningen bestäms till ett avsevärt högre belopp än den ersättning som vanligtvis utgår vid felaktiga frihetsberövanden. Vid bestämmandet av ersättningens storlek ska det beaktas

- att frihetsberövandet pågick i sammanlagt 1 år 10 månader och 10 dagar;
- att Samir Sabri blev oskyldigt dömd för mord på en nära anhörig;
- att Samir Sabri var 15–17 år gammal då frihetsberövandet pågick;
- att Samir Sabri under större delen av de åtta månader då han var intagen på Hammargårdens ungdomshem var placerad på en sluten utredningsenhet, vilket var en betydligt längre period än de åtta veckor som enligt 26 § socialtjänstförordningen (1981:750) normalt sett skulle vara den maximala vistelsetiden på den typen av avdelning;
- att påföljden för Samir Sabri felaktigt bestämdes till psykiatrisk tvångsvård, varvid han pekades ut som ”sinnessjuk” och fick spendera över ett års tid på sluten psykiatrisk avdelning, samt
- att den utdömda påföljden var obestämd i tiden.

Mot denna bakgrund anser Samir Sabri att ersättningen ska bestämmas till 3 000 000 kr.

Svaranden

Frihetsberövandenas längd utgör i sig inte något skäl att höja ersättningen. De har vidare inte inneburit några särskilda påfrestningar som föranleder en förhöjning.

Staten ifrågasätter inte att Samir Sabri var placerad på en sluten utredningsenhet eller att påföljden var obestämd i tid. Dessa omständigheter utgör dock inte skäl för att höja ersättningen ytterligare enligt Justitiekanslerns praxis. Det kan även tilläggas att en vistelse på en låst enhet enligt 26 § socialtjänstförordningen fick pågå längre tid än två månader om särskilda behandlingsskäl föranledde det.

I frihetsinskränkingslagen görs ingen åtskillnad när det gäller rätten till ersättning för den som varit felaktigt frihetsberövad i häkte/anstalt jämfört med den som varit felaktigt frihetsberövad såsom intagen för rättspsykiatrisk vård. Enligt Justitiekanslerns praxis utgår samma belopp i dessa situationer.

Enligt Justitiekanslerns praxis uppgår skälig ersättning för en vuxen person som varit frihetsberövad motsvarande tid p.g.a. misstanke om brottslighet som anses mindre allvarlig till 400 000 kr. Vid en sammantagen bedömning av omständigheterna i Samir Sabris fall vitsordas 1 200 000 kr utgöra skälig ersättning. Vid denna bedömning har i betydande mån beaktats att Samir Sabri var 15 – 17 år vid tiden för frihetsberövandena samt att han var misstänkt och dömd för allvarlig brottslighet.

UTREDNINGEN

På Samir Sabris begäran har partsförhör hållits med honom själv.

Samir Sabri har som skriftlig bevisning åberopat utskrifter av två polisförhör som hölls under resningsprocessen med [REDACTED] och [REDACTED].

Staten har inte åberopat någon bevisning.

DOMSKÄL**Tillämplig lagstiftning**

Den 1 januari 1999 trädde lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder (frihetsberövandelagen) i kraft. Samtidigt upphörde lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning (frihetsinskränkningenslagen) att gälla. Av övergångsbestämmelserna till den nya lagen följer att äldre bestämmelser ska tillämpas om en frihetsinskränkning har beslutats och upphört före ikraftträdandet. Samir Sabris ersättningsanspråk ska därmed prövas enligt frihetsinskränkningenslagen.

Frihetsinskränkning är ett vidare begrepp som innefattar även sådana åtgärder som inte är att klassificera som frihetsberövanden (jfr. prop. 1974:97 s. 62 f.). Det är i målet ostridigt att Samir Sabri var frihetsberövad i frihetsinskränkningenslagens mening på grund av misstankarna om mord under den tid han var anhållen, omhändertagen enligt lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga samt intagen för sluten psykiatrisk vård, varför denna term används genomgående nedan.

Är Samir Sabris fordran preskriberad?

Den första frågan som tingsrätten har att ta ställning till är om Samir Sabris fordran har preskriberats.

Tillämplig lagstiftning i fråga om preskription

Frihetsinskränkningenslagen, liksom den nu gällande frihetsberövandelagen, saknar regler om preskription. Av 1886 års lag samt 1945 års lag (*lagen (1945:118) om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m.fl.*) som dessförinnan reglerade rätten till ersättning efter frihetsberövanden framgår att den skadelidande hade att framställa ett krav på ersättning inom ett år respektive tre månader från lagakraftvunnen dom eller motsvarande. I utredningen till frihetsinskränkningenslagen

föreslogs en liknande regel om korttidspreskription (se SOU 1972:73 s. 157 f.). I den efterföljande propositionen avstyrkes dock förslaget varvid det uttalades att de allmänna bestämmelserna om tioårig preskription skulle tillämpas (se prop. 1974:97 s. 77 ff.).

Av 1 § preskriptionslagen (1981:130) framgår att lagen gäller i fråga om preskription av fordringar i den mån inte annat följer av vad som är särskilt föreskrivet. Enligt 2 § första stycket samma lag preskriberas en fordran tio år efter tillkomsten, om inte preskriptionen avbryts dessförinnan.

Högsta domstolen har i rättsfallet NJA 2018 s. 793 uttalat att en fordran på ersättning enligt frihetsberövelagen vid en tillämpning av preskriptionslagen får anses tillkommen redan vid frihetsinskränkningens början (p. 18). Följaktligen börjar preskriptionstiden för anspråk enligt frihetsberövelagen löpa successivt, dag för dag, under den tid som frihetsberövelaget eller tvångsåtgärden har pågått (p. 24).

Mot bakgrund av att lagstiftaren i förarbetena till såväl frihetsinskränkingslagen som frihetsberövelagen uttryckligen tagit ställning för en tillämpning av generella principer enligt preskriptionslagen anser tingsrätten att den huvudregel som Högsta domstolen etablerat i rättsfallet ovan bör gälla även när det, som i detta fall, är fråga om ett anspråk på ersättning enligt frihetsinskränkingslagen.

Det är i målet ostridigt att något preskriptionsavbrott inte har skett inom tio år från det att frihetsberövelaget upphörde. Enligt huvudregeln är Samir Sabris fordran därför preskriberad.

Finns det skäl att frångå huvudregeln på grund av att Samir Sabri friats efter resning?

Samir Sabri har sedermera frikänts från åtalet i den del det avsåg mord den 21 maj 1986 genom dom som meddelats den 13 december 2016. Den frikännande domen meddelades sedan Samir Sabri beviljats resning mer än tjugo år efter det att

frihetsberövandet upphört och åklagaren därefter beslutat att lägga ned åtalet. Frågan är då om den omständigheten att Samir Sabri frikännts efter ett resningsförfarande kan föranleda avsteg från huvudregeln om att preskriptionstiden börjar löpa successivt allt eftersom frihetsinskränkningen pågår.

Högsta domstolen har i NJA 2018 s. 793 p. 22, efter att först ha slagit fast att huvudregeln ska tillämpas, anfört att det som en konsekvens av lagstiftarens uttryckliga ställningstagande för att generella principer enligt preskriptionslagen ska tillämpas får godtas att den enskilde, för att undvika att fordran preskriberas, någon gång kan behöva vidta preskriptionsbrytande åtgärder innan han har rätt till frihetsberövandeersättning. I samma avgörande p. 23 tillade dock Högsta domstolen att ”Det kan emellertid inte uteslutas att särskilda hänsyn i preskriptionshänseende kan göra sig gällande i speciella situationer, t.ex. när frikännande dom meddelas sedan en lagakraftvunnen och fällande dom ändras efter ett extraordinärt förfarande”.

Samir Sabri har, bl.a. med hänvisning till Högsta domstolens citerade uttalande i NJA 2018 s. 793 p. 23, gjort gällande att preskriptionsfristen ska anses ha börjat löpa först då han haft en reell möjlighet att göra sin fordran på ersättning gällande, vilket enligt honom bör anses vara vid den tidpunkt då den frikännande domen vann laga kraft, dvs. från den 3 januari 2017.

Staten har vidhållit att preskriptionsfristen ska anses ha börjat löpa i enlighet med huvudregeln, dvs. successivt under åren 1986–88.

Tingsrätten konstaterar att Högsta domstolen genom det domstolen anfört i NJA 2018 s. 793 p. 23 öppnat för att det i speciella situationer möjligen skulle kunna finnas utrymme för att göra avsteg från huvudregeln i preskriptionshänseende som fastlagts i samma rättsfall. Högsta domstolen har emellertid naturligt nog med hänsyn till hur domstolen formulerat sig – bortsett från hänvisningen till extraordinära förfaranden – inte närmare berört i vilka fall avsteg kan ske. Det ankommer likväl på tingsrätten att ta ställning till om det i förevarande fall finns förutsättningar att med frångående av

huvudregeln komma fram till att preskription inte inträtt. Vid prövningen härav beaktar tingsrätten i det följande i tur och ordning lagstiftarens överväganden, de intressen som ligger bakom preskriptionsinstitutet samt vad staten anfört i fråga om att Samir Sabri förhållit sig passiv.

Lagstiftarens överväganden m.m.

Som tingsrätten konstaterat ovan återfanns en särskild preskriptionsregel i 1945 års lag (5 §). Av nämnda lagrums andra stycke följde att anspråk på ersättning efter frikännande dom, eller dom på nedsättning av straffet, som meddelats efter extraordinära förfaranden (ansökan om resning eller besvär över domvilla) skulle framställas senast inom tre månader från den dag då den domen vann laga kraft.

I propositionen till frihetsinskränkingslagen behandlade föredragande statsrådet frågan om preskription (se prop. 1974:97 s. 79). Han anförde därvid att det uppenbarligen fanns vissa skäl som talar för att man, på samma sätt som i 1945 års lag, i frihetsinskränkingslagen skulle föra in regler om preskription av ersättningsanspråket. Mot detta talade dock i första hand att skadeståndslagen saknade särskilda preskriptionsbestämmelser. Rent sakligt ansågs det vidare kunna framstå som stötande att en enskild skulle gå miste om ersättning enbart på grund av att inte ha iakttagit en viss, kortare preskriptionstid. Därtill angavs att de allmänna reglerna om tioårig preskription då var föremål för översyn och att det då inte utan starka skäl borde införas särskilda preskriptionsregler i ny lagstiftning. Med hänsyn till detta avstyrktes utredningens förslag om att införa preskriptionsregler i den nya lagen med följden att de allmänna bestämmelserna om tioårig preskription blev tillämpliga. Preskriptionsfrågan berördes därefter inte av lagrådet eller i den fortsatta beredningen av lagförslaget (se prop. 1974:97 s. 141 ff.). Effekterna i preskriptionshänseende i förhållande till de fall där en frikännande dom meddelats efter ett extraordinärt förfarande berördes inte heller i propositionen till frihetsberövandlagen (se prop. 1997/98:105).

I fråga om ersättningsreglernas utformning uttalade föredragande statsrådet i 1974 års lagstiftningsärende att han för egen del ansåg det självklart att ersättningsrätt liksom enligt 1945 års lag skulle föreligga, när en lagakraftvunnen dom på fängelse eller motsvarande upphävs eller mildras efter resning eller domvillobesvär (se prop. 1974:97 s. 56 f.). Mot bakgrund härav och med hänsyn till vad Högsta domstolen har anfört i NJA 2018 s. 793 p. 23 anser tingsrätten att det, om förutsättningar härför i övrigt föreligger, bör finnas utrymme för en retroaktiv senareläggning av när preskriptionstiden börjar löpa i fall där frikännande dom meddelas efter ett extraordinärt förfarande, åtminstone när en sådan dom meddelas efter det att preskriptionstiden vid en tillämpning av huvudregeln har löpt ut.

Avvägning mellan de intressen som ligger bakom preskriptionsinstitutet

För att avsteg från huvudregeln om preskriptionstidens beräkning ska komma ifråga bör det vidare enligt tingsrättens mening vara fråga om situationer då de olika intressen som ligger bakom preskriptionsinstitutet inte gör sig gällande med samma styrka som annars (jfr. NJA 2018 s. 103 p. 16).

Intill det att en lagakraftvunnen dom föreligger råder den inom straffrätten grundläggande rätten att betraktas som oskyldig. Som ett utflöde av denna princip har den som efter ett frihetsberövande sedermera frikänts haft rätt till ersättning enligt särskilda regler (jfr. prop. 1997/98:105 s. 25 med hänvisningar).

Till skillnad från vad som gäller den som frikänns inom ramen för ett ordinärt förfarande har staten genom den lagakraftvunna domen fastställt och därefter upprätthållit Samir Sabris skuld i lagens mening som ansvarig för ett mord. Det är enligt tingsrättens mening inte rimligt att under sådana omständigheter kräva av den enskilde att denne ska begära ersättning i strid med den av staten upprätthållna ordningen för att undvika preskription inträder avseende en fordran som fullbordas – i den mening att den kan göras gällande (jfr. NJA 2018 s. 793 p. 18) – först genom en senare meddelad frikännande dom. I den angivna situationen anser tingsrätten

följaktligen att de intressen som ligger bakom preskriptionsinstitutet inte gör sig gällande med samma styrka som annars. Det är i målet ostridigt att Samir Sabri lagfördes trots att han var oskyldig till det mord han fälldes till ansvar för. Hans intresse av att ha en reell möjlighet att göra sin fordran gällande innan den går förlorad måste därvid anses väga tyngre än övriga intressen som gör sig gällande i preskriptionshänseende (jfr. NJA 2018 s. 103 p. 16).

Betydelsen av eventuell passivitet från Samir Sabri

Staten har gjort gällande att inte alla resningssituationer kan likställas med varandra och att Samir Sabri förhållit sig passiv på ett sådant sätt att huvudregeln för preskriptionstidens beräkning inte ska frångås.

Tingsrätten konstaterar härvid att Samir Sabri återtog sitt erkännande under tiden då han var berövad friheten till följd av den fällande domen. Detta ledde till att förundersökningen återupptogs 1988 och att vissa åtgärder vidtogs, bl.a. hölls förhör med Samir Sabri. Samir Sabri har således inte genomgående förhållit sig passiv, utan han har vidtagit åtgärder genom att återta sitt tidigare erkännande och i förhör lämna uppgifter som pekade mot en annan gärningsman. Den återupptagna förundersökningen lades dock ned efter några månader utan att den man som Samir Sabri pekat ut som gärningsman hörts, varvid det i nedläggningsbeslutet konstaterades att ”Den sålunda verkställda utredningen har inte givit vid handen att annan än den för mordet dömda Samir Sabri har begått brottet.”. Samir Sabris mångåriga passivitet efter 1988 måste bedömas mot bakgrund av hur den återupptagna förundersökningen genomfördes och till att den inte ledde till något tillfredsställande resultat. Att Samir Sabri först år 2015 ansökte om resning är därför inget som bör ligga honom till last i preskriptionshänseende.

Tingsrättens sammanfattande bedömning i fråga om preskription

Det ovan anförda leder till att tingsrätten vid en samlad bedömning anser att det, med beaktande av lagstiftningens syfte, i detta fall föreligger sådana särskilda hänsyn som måste beaktas i preskriptionshänseende. Mot denna bakgrund bör preskriptionsfristen nu inte anses ha börjat löpa förrän det funnits en reell möjlighet för Samir Sabri att göra sin fordran gällande. Därvid bör åter framhållas att en enskild inte ska behöva begära ersättning i strid med en dom som upprätthålls av rättsordningen. Samir Sabris fordran på ersättning enligt frihetsinskränkingslagen får därför anses tillkommit genom att den frikännande domen vann laga kraft, dvs. den 3 januari 2017. Han framställde sitt krav på ersättning den 31 mars 2017. Hans fordran är alltså inte till någon del preskriberad.

Har Samir Sabri uppsåtligen föranlett frihetsberövandet?

Tingsrätten går nu över till att pröva huruvida Samir Sabri har rätt till ersättning enligt frihetsinskränkingslagen för den tid han varit frihetsberövad.

Staten har gjort gällande att Samir Sabri inte har någon rätt till ersättning eftersom han uppsåtligen har föranlett frihetsberövandet.

Samir Sabri har vitsordat att han erkände brottet och även i övrigt vidtog de åtgärder som staten har påstått. Han har bestritt att han haft uppsåt att föranleda frihetsberövandet och att det har funnits ett sådant samband mellan hans agerande och frihetsberövandet som förutsätts för att rätten till ersättning helt ska bortfalla.

Tillämplig lagstiftning

Enligt 4 § första stycket första meningen frihetsinskränkingslagen föreligger inte rätt till ersättning, om den som har varit utsatt för frihetsinskränkningen själv uppsåtligen har föranlett denna. Bestämmelsen överensstämmer i sak med 6 § första stycket

frihetsberövandelagen. Bestämmelsen har ägnats begränsat utrymme i lagstiftningens förarbeten. Frågan tycks inte heller tidigare ha varit föremål för prövning i domstol.

Av 1 och 2 §§ 1945 års lag följde att ersättning inte utgick, bl.a. om en person genom sanningslös beklännelse vid eller utom rätten eller genom att falskeligen angiva sig själv eller eljest uppsåtligt föranlett frihetsberövandet. Någon förändring i sak var inte avsedd med den mer kortfattade formuleringen i frihetsinskränkingslagen (se SOU 1972:73 s. 182). Av förarbetena framgår att bestämmelsen i 4 § första stycket första meningen frihetsinskränkingslagen är avsedd att tillämpas t.ex. då en person felaktigt anger sig som skyldig till ett brott (se prop. 1974:97 s. 64 samt SOU 1972:73 s. 181, jfr. prop. 1997/98:105 s. 54).

Tingsrättens bedömning i fråga om uppsåt

Staten har inte ifrågasatt de av Samir Sabri lämnade uppgifterna om att han kände sig tvingad att ta på sig mordet på grund av att hans far annars hotade att döda såväl honom som hans bror och att det var anledningen till att han erkände sig skyldig till mordet samt vidtog åtgärder i syfte att utredningen i övrigt skulle peka mot honom som gärningsman. Det kan tilläggas att Samirs Sabris uppgifter stöds av vad [REDACTED] och [REDACTED] uppgett i polisförhör.

Oaktat de skäl som låg bakom Samir Sabris agerande framgår dock av Samir Sabris egna uppgifter att han avsåg, och i den bemärkelsen hade uppsåt till, att föranleda frihetsberövandet genom att dels erkänna sig skyldig till mordet samt genom att tillfoga sig skärskador på händerna, göra sig av med faderns blodiga kläder, bloda ner sina egna kläder och ta bort fingeravtryck från den kniv som användes vid gärningen.

Enligt tingsrättens mening finns det inget utrymme för att beakta det upplevda tvång som Samir Sabri berättat om inom ramen för den prövning som tingsrätten har att göra i fråga om hans agerande var uppsåtligt eller inte. En sådan tolkning av uppsåtsbegreppet ligger även i linje med vad som i övrigt gäller inom t.ex.

skadestånds- och straffrätten, där tvång snarast kan få betydelse i fråga om ansvarsfrihet och inte som en del av själva uppsåtsbedömningen.

Tingsrättens bedömning i fråga om orsakssamband

Tingsrätten konstaterar inledningsvis att det endast är händelseförloppet fram till den lagakraftvunna fällande domen som kan beaktas. Detta eftersom händelserna i tiden därefter saknar samband med grunden för Samir Sabris frihetsberövande.

Det är i målet ostridigt att förundersökningen varit behäftad med de brister som Samir Sabri gjort gällande.

Av tingsrättens fällande dom framgår att rätten ansåg att de uppgifter som Samir Sabri lämnat stöddes av övrig av åklagaren åberopad bevisning. Det finns i domen inte någon närmare redogörelse för hur tingsrätten värderade den åberopade bevisningen. Tingsrätten ansluter sig härvid till vad Svea hovrätt anfört i det beslut genom vilket Samir Sabri beviljades resning, dvs. att den utredning som lades fram vid huvudförhandlingen var förhållandevis begränsad och inte talade emot, men inte heller utgjorde ett starkt stöd för, Samir Sabris erkännande. Mot den bakgrunden står det enligt tingsrättens mening klart att Samir Sabris erkännande var avgörande för hans frihetsberövande till följd av den fällande domen. Hans övriga vidtagna åtgärder orsakade därtill att utredning som hade pekat mot en annan gärningsman gick förlorad. Samir Sabri har således genom sitt erkännande och övriga åtgärder uppsåtligen föranlett frihetsberövandet. Det saknas anledning att göra någon annan bedömning avseende orsakssambandet i förhållande till hans frihetsberövande i tiden före den fällande domen.

Följden av att Samir Sabri uppsåtligt föranlett frihetsberövandet

Samir Sabri har gjort gällande att det saknas skäl att rätten till ersättning helt ska bortfalla. Pläderingsvis har han argumenterat för att det snarast bör vara fråga om en skälighetsbedömning.

Mot bakgrund av vad tingsrätten konstaterat ovan i fråga om Samir Sabris uppsåt och om orsakssambandet mellan hans agerande och frihetsberövandet är bestämmelsen i 4 § första stycket första meningen frihetsinskränkingslagen tillämplig.

Bestämmelsens ordalydelse är entydig och ger, till skillnad från vad som i övrigt framgår av 4 § frihetsinskränkingslagen, inte något utrymme för en skälighetsbedömning. Det saknas vidare i förarbeten eller praxis stöd för att bestämmelsen ska tolkas på ett sätt som avviker från ordalydelsen. Samir Sabri har således inte rätt till ersättning enligt 4 § första stycket första meningen frihetsinskränkingslagen. Käromålet ska därför ogillas.

Rättegångskostnader

Vid denna utgång ska Samir Sabri ersätta staten för dess rättegångskostnader.

Staten har yrkat ersättning med 37 500 kr avseende ombudsarvode för 25 timmars arbete. Samir Sabri har vitsordat yrkandet som skäligt varför begärd ersättning ska utgå.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 1 (TR-02)

Ett överklagande, ställt till Svea hovrätt, ska ha kommit in till tingsrätten senast den 15 juli 2020. Det krävs prövningstillstånd.

Klas Lohmander